

Horu: Livet som dynamisk kosmologi, språklig praksis og sirkulasjon

Knut Christian Myhre

Returning Life: Language, Life Force and History in Kilimanjaro

New York: Berghahn Books 2017, ISBN 978785336652

Bjørn Enge Bertelsen

Professor, Institutt for sosialantropologi, Universitetet i Bergen.

Bjørn Enge Bertelsen er en sosialantropolog som hovedsakelig arbeider med problematikker knyttet til det sørlige Afrika generelt og Mosambik spesielt. Forskningsinteresser omfatter (men er ikke begrenset til) urbane formasjoner, egalitarianisme, framtidspresiser, statsformasjon, vold, krig, minne, politikk, det tradisjonelle feltet, fattigdom/eksklusjon, rettslig antropologi og hekseri.

Bjorn.Bertelsen@uib.no

Hvordan ser egentlig en verden ut om en tar utgangspunkt i idéene om og praksiser rundt forvaltning av selve livet? Hvilke grenseflater og former for sirkulasjon finnes mellom mennesker og det materielle, mellom liv, død og det som befinner seg i uavklarte posisjoner mellom disse eksistensielle ytterpunktene? Det er spørsmål som dette denne anmelderen får usedvanlig god hjelp til å tenke gjennom i Knut Christian Myhres svært rike og vel-skrevne monografi.

Boken er basert på Myhres mangeårige arbeid med chagga-folk i hovedsakelig det rurale Tanzania. Den starter med en besnærende hendelse som fant sted i oktober 2008 under en alvorlig tørkeperiode: Da la et dusin chagga-menn ut på en to dagers vandring, krysset grensen til Kenya og utførte en rekke ritualer som innebar å slakte dyr og helle melk og øl på bakken. Myhre deltok på hele den strabasjose vandringen og beskriver denne og ritualene i mer detalj i det siste kapittelet. Imidlertid formidler og analyserer han disse *ikke* som ofring (i klassisk antropologisk forstand). I stedet viser han at vandringen og dets ritualer skal forstås som «...a process of material transfers and transformations [...] in terms of 'dwelling' (*ikaa*) and 'life' (*moo*), where foodstuffs are poured and placed on the ground with the hope of receiving rain, so that they can get food and fodder to continue their existence...» (s. xii–xiii).

I denne korte beskrivelsen og i sitatet ligger noe av det Myhre vil ha oss til å forstå: Den verden chagga-folk persiperer og danner, er konstituert av en rekke prosesser – nedfelt i

språk og praksis – hvor ulike aspekter ved *væren* (being) og *tilblivelse* (becoming) foldes inn i og ut av hverandre gjennom livsfaser, enkelthendelser og handlinger. Slik inn- og utfolding innbefatter et stort sett av det en kan kalle temporale rytmer – fra et ritual på noen timer til dynamikker som spenner over flere generasjoner. Myhre skriver seg dermed indirekte inn i nyere kritikk – for eksempel innen kjønnsstudier og poststrukturalistisk tenkning – av det som ofte kalles det krononormative utgangspunktet for analyse. Et sentralt fokus i et slikt hyperdynamisk og fleksibelt system hvor flere temporaliteter samvirker, er å sikre optimale forhold for *horu* – et bærende begrep for «livskraft» i Myhres analyse og ett som han selv definerer i kortform som «life force, bodily power».

Horu strømmer ikke bare gjennom mennesker, men også gjennom en serie av andre subjekter, agenter eller enheter, som hus, dyr og landskap – uten at analyse eller framstilling på noen måte bærer preg av et latouriansk utgangspunkt eller benytter i noen særlig grad andre former for en ANT-tilnærming. Teksten er heller dypt fundert i en svært imponerende oversikt over sosialt og rituelt liv blant chagga-folk sentrert rundt *horu* som «... a uniform life force that exists between, acts upon and refracts through persons and things to yield all that the world contains» (s. 6).

Hvordan går så Myhre fram for å fremstille denne verden bygget rundt *horu*? Boken starter med å kontekstualisere materialet teoretisk og analytisk og Myhre tar seg svært god tid til å framstille det wittgensteinianske utgangspunktet (særlig sidene 1–13) hvor språk, framholdes det, ikke må ses som et abstrakt system, men som en integrert del av praksis som vektlegger beskrivelse(r). Deretter gir Myhre en litt vel detaljert genealogi over antropologiske, etnografiske og misjonsmessige befatninger med chagga-folk (s. 13–30).

Det påfølgende kapitlet, «*Kaa. Historical transformations in production and habitation*» (s. 31–61), er en vid og detaljert etnografisk fundert framstilling av betydninger av husdyr, avlinger og hushold. Imidlertid forsvinner etter hvert dette preget av «service-kapittel» og det åpner opp for perspektiver Myhre senere utvikler som sentrale, eksempelvis – de komplekse relasjonene som eksisterer mellom dyrs fordøyelse, menneskets kropp og hvordan disse er tett sammenvevd i prosesser for å sikre *horu*.

I de neste kapitlene i boken behandles store temaer – som kapittel 2 hvor ekteskapsinngåelse beskrives som en form for ekspansjon eller utvidelse og hvor *horu* er det som overføres mellom hushold og knytter sammen hus og personer. Videre, i kapittel 3, går Myhre dypt inn i sex og reproduksjon og hvordan dette feltet ikke kan ses på som separat fra, for eksempel, forvaltning og bruk av hus og kropper i prosesser av regenerasjon, sikring av liv og utbredelse av relasjoner som utgår fra hvert enkelt hushold til en rekke andre. Disse kapitlene viser med stadig større kompleksitet og i etnografisk detalj at *horu* ikke er en substans (metafysisk eller materiell), men at denne må forstås som bevegelse, noe som gjennomstrømmer og samtidig konstituerer verden. Det er også i dette kapitlet en av de klareste beskrivelsene av *horu* gis (s. 141, kursivering som i original):

Horu is therefore not something, but concerns a movement or interaction that affords beings of different kinds, depending on its direction and magnitude. *Horu* is therefore a life force that effectuates everything that is, depending on the places, conduits, substances, beings and processes from, through, along and by means of which it converts and conveys.

I kapitlene som etterfølger dette, så blir det enda tydeligere at livet har én viss retning: Livskraft, *horu*, søkes alltid returnert i en transformert form. Det er i kapitlene om healing, død og sted (kap. 4), om forbannelser som språklig og materiell praksis (kap. 5) og avslutningskapitlet – som er en lengre versjon av eksempelet som åpnet denne anmeldelsen – at

det blir klart at Myhres bok er fundert i en form for antropologi og filosofi som vektlegger en spesifikk form for ikke-representasjon.

Resultatet er en type monografi som på ett og samme vis både skriver seg inn i klassiske framstillinger i særlig afrikansk antropologi (Evans-Pritchard, Turner, til dels Gluckman) og samtidig trekker på innsikter og perspektiver fra det som ofte blir omtalt som den ontologiske vendingen. Et godt eksempel på sistnevnte er hvordan Myhre anvender teoretiske og metodologiske perspektiver fra Eduardo Viveiros de Castro, Martin Holbraad og Morten Axel Pedersen i sin tenkning om hvordan framstille og analysere chagga-livsverdenen. Myhre knytter videre slike perspektiver fra Viveiros de Castro, Pedersen og Holbraad til Wittgensteins dynamiske begrep «perspicuous representation» som, enkelt forklart, pluraliserer utgangspunktet for hva forståelse av, for eksempel, et språklig uttrykk er. Som Myhre skriver (s. 10): «The perspicuous representation therefore provides a – not the – conceptual order of a particular notion of language through a description that is partial, both in the sense of that it is incomplete, and in the sense that it is infused by a particular interest.» Målet er å gi en beskrivelse av chagga som, for det første, underminerer forskjellen mellom det analytiske og det empiriske og, for det andre, destabiliserer forholdet mellom antropologiske og dagligdagse begreper. Her er Viveiros de Castros prosjekter i form av amerindisk perspektivisme og controlled equivocation begge synlige som inspirasjon.

På et vis så skriver Myhres bok seg dermed inn i en anti-kantiansk, ikke-representasjonistisk tradisjon i antropologi hvor enkeltbegreper eller fenomener ikke har et en-til-en-forhold til hverandre. Myhre henter inspirasjon til denne «partielle» tilnærmingen også fra Strathern. Disse utgangspunktene er særlig synlige i forhold til *horu* som gjennom bokens 287 sider transformerer både analyse og de domener *horu* inngår i eller utgår fra. Myhres materielle utgangspunkt framviser hvordan væsker som øl, melk, blod eller halvfordøyd mageinnhold fra kyr inngår i en rekke praksiser og dermed *konstituerer og transformerer* (ikke representerer) *horu*. Dette illustrerer en slik anti-kantiansk antropologi som vektlegger immanens og tilblivelse. Det er derfor ikke overraskende at Myhre lener seg på Deleuze med ujevne mellomrom og at boken nærmest er rhizomisk i sin framstilling av de myriader av (potensielle som aktualiserte) relasjoner mellom et relativt stort antall språklige begreper hos chagga.

Som det burde være klart for leseren på dette tidspunktet, så er Myhres bok altså en særegen, men særdeles vellykket amalgamasjon av det en kan kalle en tradisjonell monografi – med nitide etnografiske beskrivelser av alle de fenomen og hendelser han analyserer – koblet med et friskt teoretisk-analytisk apparat, særlig knyttet til Wittgenstein, men altså også nyere bidrag innen det en ofte omtaler som den ontologiske vendingen. Koblingen gjør boken svært nyskapende, men jeg vil også tro at med Myhres fokus på livet som foldes inn, ut, transformeres, strekkes og sammentrekkes, så ville analysen blitt ytterligere styrket om denne hadde forholdt seg til nyere arbeider fra afrikanske antropologer, filosofer og kulturvitere. Et enkelt eksempel: Francis Nyamnjoh har lenge skrevet om afrikanske kosmologier og hvordan disse har som omdreiningspunkt en form for sammenveving og sammenveising av ufullstendige subjekter og relasjoner i konstant endring. En aktiv kontrastering til eller bruk av for eksempel Nyamnjohs antropologiske tenkning ville tilført ytterligere næring til boken som da i større grad også ville kommet i interessant dialog med refleksjon og analyse av liv og livskraft på det afrikanske kontinentet, i tillegg til det arbeidet boken allerede gjør i relasjon til amerindisk perspektivisme.

For denne leseren er det likevel hevet over enhver tvil at Myhres bok er et fenomenalt interessant, høyst lesverdige og antropologisk viktig og originalt bidrag til å nærme oss relasjoner mellom menneskelig og annet liv og til å gripe hvordan det materielle, immaterielle

og det språklige er sammenfiltret. På sitt aller beste er den i tillegg også slående vakker og gripende i sine beskrivelser av den omsorg chagga-folk utøver overfor selve livet og dets mange former for livskraft. *Det i seg selv er en god grunn til å lese denne boken.*